

15. juni 2013

Kalaallit Nunaanni uumasunik illersuineq pillugu inatsimmut ilitsersuut

Una ilitsersuut pingaarnertut Uumasunik illersuineq pillugu Inatsisartut inatsisisaat nr. 25, 18. december 2003-meersoq pillugu nassuiaassivoq.

Inatsisip siunertaa

Inatsisip siunertarivaa uumasup ajunngitsumik isumagineqarnissaa aammalu anniaatinut, naalliunnernut, ersiornermut, kingunerluutaasumik pigilivitamik anniaateqalersinnaanernut allatigullu ajoqutaasinnaasunut illersorneqarnissaa. Inatsip qulakkiissavaa uumasuutit tamarmik akisussaaffeqartumik isumagineqarnissaat ileqqorissaarnermut isiginninnissamik uumasuutini paarsinermit takutitsisinnaanernut. Oqaatsit ukua *anniarnermik takussutissaasoq, naalliunneq ersiornerlu* eqqartorneqarpata *taava pineqarpoq* timikkut tarnikkullu sunnerneqarneq, allatullu uumasut sunnerneqarsinnaanerat. Oqaatigigaannilu *kingunerluutaasumik pigilivitamik anniaateqalersinnaanerinit* tunngatitaasoq, taava illersuinissaq annerussaaq nalinginnaasumik anniarnermiit. Uani eqqarsaatigineqarpoq ajoqusiineq kingunerluutaasumik pigilivitamik kinguneqartumik uumasup nalaassinnaasaa, soorlu anniartualerneq, timikkut ajoqusernerit soorlu uumasup ajoquteqanngitsup aporfeqarani aalassarikkunnaarnermik, imaluunniit ajoquserujussuarneq uumasup allannguutigisaanik kinguneqartumik.

Annertuumik akornutaasinnaasumut uumasooq sapinngisaq tamaat illersorniarneqassaaq, sakkortussuseq annertoq ajoqusiinermit sunniuteqalersillugu. Annertuumik ajoqusiinerit isigineqanngilaq chipmærk-ilersuineq, akiuussummut kapoorineq aamma aaviineq. Taakkuli akuutinneqalersinnaapput uumasup taamatut pineqarnerani pisariaqanngitsumik annertuumik ajoqutissineqarpat.

Inatsimmi uumasut tamarmik pineqarput.

Inatsit malillugit suut pisussaaffiuppat?

Kialluunniit uumasuuteqartup uumasuutini peqqissaartumik paarineqarnissaat, taamatuttaaq nerukkarneqartarnissaat imertinneqartarnissaallu isumagissavaat aamma timimikkut, pissusilersornermikkut peqqinnissamik kullu pisariaqartitaat naapertorlugit.

Tassa imaappoq uumasup suunera naapertorlugu nerukkarneqarluni, imertinneqarlunilu paarineqassaaq, sunaluunniit uumasooq pineqartoq assigiimmik pineqarsinnaanngilaq, soorlu qimmeq sungiussipilutsitaq qimuttut qimmiattut qimussernermik atorneqartartumit annertutigisumik nerisinneqartariaqanngilaq imertinneqartariaqarnanilu, soorlu aamma undulat-i kaninitulli pineqarsinnaanngitsoq.

Tassa imaappoq uumasuutit tamavimmik inunnit isumagineqarlutillu pigineqartunit nerisassanik imermillu pissaqartinneqartuassapput uumasuutip pisariaqartitai malillugit, taamaangippat inatsit unioqquatinneqassamat!

Inissiat, init, ungalusat areal-illuunniit, uumasunut inigineqarsinnaasutut atorneqartartut, suliarineqartassapput, uumasup pisariaqartitai isiginiarneqarlutik, aammalu uumasup ajoqusersinnaanginnissaa isumannaarniassallugu. Tamanna aamma kalunnerinut, pituuttanut, qungasequtaannut il.il. atuuppoq.

Illuliat / inissiat uani pineqarput inissiap sananeqarnera tamaat, tassa iikkat, qilaaq qaliarlu ilanngullugit. Inip ilua uani pineqartoq, tassaavoq uumasup imaluunniit uumasut inissisimaffigisartagassaa/t piffissap ilarujussuani, soorlu talusaq ineerarlunniit uumasunut ineeraliaq.

Uumasooq inissaqarlualuni nikeriarfeqarluarsinnaanissaa qulakkeerneqassaaq, uani aamma pingaartinneqarluni neriffissaqarnissaa imermillu peqarsinnaanissaanut inissaqarlunissaa. Uumasooq inissaqarluartariaqarpoq nallakarsinnaanissaminut.

Silap allanngorarnera malillugu uumasup pisariaqartitaanik illersorneqassaaq panertumullu iserfissaqarsinnaajuassalluni. Uani soorlu pineqarput savat ungalusamiitinneqaannassangitsut masammut inissisimatiinnarlugit, imaluunniit qimmit qimuttut pitussimaffigisaminniiginnassangitsut masammi ulikkaartumi, soorlu aputip aattulerfiani, ajornakusoorsinnaasarpoq qimmit panertumiitissinnaanissaat. Uumasut panertumut iniliamut inississinnaanissaat periarfissinneqarsinnaassappata pitsaanerpaavoq isumannaassallugu, areal-imik qulisamik peqarsinnaanissaaq, imaluunniit nersutaasivimmik qimmit illuaraanilluunniit peqarnissaaq iseriaannangorlugit siallertillugu nittaalartilluguluunniit.

Uumasuuteqarnermi, pingaaruteqarpoq ullormut minnerpaamik ataasiaq alakkartarnissaat. Qanoq alakkakulatiginissaa soorlu uumasut suunera, inissisimanera aamma ukiui najoqqutaralugit isumagineqassaaq.

Uumasuutillip pisussaaffigivaa uumasuutimi minnerpaamik ullormut ataasiarluni alakkartarnissaa, pingaaruteqarmat nerisaqarnissaa, imermik imigaqarsinnaanissaa aammalu panertumi inissisimaffeqarsinnaanissaa isumannaassallugu. Aammattaaq uumasuutip peqqissutsikkut qanoq innera malinnaafiqeqassaaq. Qimmit qimuttut, pitussimasut alaatsinaanneqartuassapput soorlu qimminut allanut pitoqqasunut ilaguteqqanginnersut, ajoqusersimannginnersut, pituuttaminniit kaangartinneqarsimannginnersut.

Nakkutilliinissamik piumasaaqat aamma qimminut qeqertani qimmilivinni akuerisaniittunut atuuppoq!

Ullormut minnerpaamik ataasiarluni nakkutiginnissamat alakkaasariaqartarneq atuutinngilaq uumasunut angalaannartunut, tassa pitussimanngitsunut. Taakkuli uumasunut allanut qaasuttunut qaninnguunnginnissaat nakkutigineqartassaaq. Tassa imaappoq, savat pitoqqanngitsut ullut tamaasa angalaannarfiini alakkarneqartariaqanngitsut, kisiannili akulikitsumik napparsimalinnginnissaat ajoqusersimanninnissaasaluunniit nakkutigineqartassapput.

Uumasuutit nerisitsisannginneq, imermik piareersimasuuteqaannginneq, uumasuutit nakkutiginninneq paarsilluanninnerlu, tamannalu politiinut nalunaarutiginninnermik kinguneqarsinnaavoq, eqqartuussaannikkut akiliisitaanermik kinguneqartussamik. Sakkortuuliornertigut qasseeriarluniluunniit unioqputitsinikkut unnerluussisoqarsinnaavoq uumasuuteqaqqittoqarsinnaajunnaarlugu uumasulereqqusaajunnaarluguluunniit. Tamanna aamma atuuppoq uumasuutit allanit pigineqartunit paarsinikkut, tassa sivikitsumik paarsinikkut feerap nalaaniluunniit paarsinerit inerteqqutaalersarlutik.

Uumasut napparsimalerpata ajoquserpataluunniit, piginnittut pisussaaffigaat ikiorserneqarnissaata isumaginissaa, tamakkumi timikkut tarnikkullu anniaatinik pilersitsigajuttarmata.

Uumasumik piginnittut pisussaaffigaat uumasuutimik toqutsinnissaa, tamanna uumasup naalliuk-kunnaarnissaanut periarfissatuaalerpata.

Inatsit malillugu suna inerteqqutaava?

- Sungiusaatit unaminermulluunniit tunngatillugu uumasunik uumatillugit eqqaasarfiginnissaat inerteqqutaavoq,
- Uumasut nujuullisarneqarsimasut pinngortitamut nunalisitsissallugit imaluunniit uumasut nujuartat pinngortitamiit tigusarineqarnissaat inerteqqutaapput.

Taamaattorli Naalakkersuisut immikkut akuersisinnaatitaapput uumasunik nunalisitsisinnanissamat pinngortitamillu uumasunik nujuartunik ungooraluni tigusaqarsinnaanissamat. Inuit suliffeqarfiillu taama ittumik akuersissummik pissarsisut kisimik pinngortitamiit ungooralutik tigusaqarsinnaatitaapput aammalu pinngortitamukaassisinnaatitaapput. Naalakkersuisut kisimik piumasagaatinik aaliangersaasinnaapput aammalu akuersissummik utertitsisinnaallutik, inuup suliffeqarfiilluunniit piumasagaatinik unioqputitsisimappata, piumasagaatillu malikkunnaarsimappagit.

- Qimmeq pinngitsaalillugu nerisinneqarnissaa inerteqqutaavoq, uumasup napparsimanera peqqutigalugu immikkut nerisitaanissaa pisariaqarsimannigippat.
- Uumasuutit takutitsinermut, isiginnaartitsinermut, film-iliornermut allatulluunniit, sungiusarneqaqqusaanngillat, uumasut iluaallionertalinnik pinngitsaalillugit sungiusarneqarsimappata.

- Uumassusilinnit pisunit atortussiornermut (bioteknologi), gen-inut suleriaatsinut (genteknik) allatulluunniit teknikkikkut atortut atorlugit qimmit misiligarneqassanngillat.

Taamaattoq Naalakkersuisut immikkut ittumik akuersissummik tunisisinnaapput biteknologi, genteknik allatulluunniit teknikkikkut atuinikkut uumasut misissorneqarsinnaaneritut. Naalakkersuisut akuersinissamut piunasaqaatinik aalajangersaassapput aammalu akuersissummik utertitsisinnaallutik, inuup suliffeqqarfiulluunniit peqqussutaasunik unioqqutitsisimappata, piunasaqaataasorlu taamaasillugu malikkunnaarsimappagu.

- Uumasunik pilaanissaq assigisaanillu iliuseqqarnissaq inerteqqutaavoq, uumasup isikkuanik allanguuteqqartussamik kinguneqqartussamik, uani aamma pineqqarluni qimmit qimuttut kigutaannik killuineq.

Uumasup anniarnernik kinguneqqartumik pilaanissaq pinaveersarneqassaaq, anniarnernik kinguneqqartariaqarsinnaasumik pilaasariaqarneq kinguartinneqarsinnaanngitsut eqqaassanngikkaanni pilaanerit uumasut nakorsaanik kisimi isumagineqqartassapput. Naalliunneq anniarnernu sapinngisaaq tamaat pinaveersaartinneqqartassaaq.

Uumasut inunnut 16-it inorlugit ukiulinnut tunniunneqarsinnaapput, aatsaat angajoqqaatut oqartussaasut akuerippassuk, taamak pisoqanissaannut qulaaniit nakkutigineqarneratigut akisussaaffigineqarneratigullu.

Uumasunik toqutsineq.

Qimmiminik toqutsiniartup sapinngisamik sukkasuumik anniartitsinertaqqanngitsumillu toqunneqqarnissaat qularnaassavaa.

Ipititsinikkut, qimitsinikkut nivinngaanikkulluunniit toqutsineq inerteqqutaavoq. Qimmip aallaallugu toqunneqqarnissaa innersuussutaavoq. Uumasut nakorsaat kisimik nakorsaatit atorlugit uumasunik toqutsisinnaapput. Aammattaaq imarmiutaanngitsunik uumasunik ipititsinikkut toqutsineq inerteqqutaavoq.

Uumasut tamarmik aallaallugit toqunneqqarnissaat innersuussutaavoq. Uumasunik illersuiniarnikkut, naakkittarneq aamma ileqqorissaarnermut atatillugu pissusissamisoorluinnarpoq uumasut sulluunniit allaallugit toqunneqqarpata pissusissamisoorluinnarpoq. Nakorsaatit atorlugit toqutsisariaqarnerit, uumasut nakorsaasa kisimik isumagisinnaavaat.

Aallaat toqutsinermut atorneqqartoq kaliber-ia uumasumut toqutsissutitut tulluutissaaq, aallaanera soorlu qarasaanut uummataata puaatalu tungaanut aallaaneratigut.

Uumasooq perlerorsorineqqarpat (rabies) niaquatigut aallaanaveersaarneqqassaaq, niaqua misissugas-sanngorlugu nassiunneqqartussaammat.

Inatsimmi aalajangersakkat naapertorlugit qimmimik toqutsisoqanngippat pineqaatissiisu-taasinnaavoq politiinullu nalunaarutigineqqarnermik kinguneqqarsinnaalluni tassani akiliisitsinermik kinguneqqarsinnaalluni. Uumasunik imarmiuunngitsunik ipititsinikkut, qimitsilluni nivinngaal-luniluunniit toqutsinissamik inerteqqummik sakkortuumik imaluunniit arlaleriarluni unioqqu-titsisoqqartillugu sukkulluunniit nersutaateqqarnissamut imaluunniit nersutaatinik suliaqqarnissamut inerteqqummik pineqaatissiisoqqassaaq. Tamanna aamma atuuppoq uumasuutit inunnit allanit pigineqqartunit paarsinikkut, tassa sivikitsumik paarsinikkut feerip nalaaniluunniit paarsinerit inerteqqutaalersarlutik.

Eqqartuussaaniikkut uumasuuteqqarsinnaatitaannginnermik aaliangiisoqqarsimappat, tamanna atajuar-tussamik imaluunniit minnerpaamik ukiumik ataatsimut atuutinneqqarsinnaavoq. Piffissap taassumap aaliangiussap iluani uumasumik paarisaaqqarsimagaanni, qaavatigut eqqartuussinikkut aaliangii-soqqarsinnaavoq akiligasseqqiinertalimmik.

Inatsit malillugu nakkutiginninneq

Uumasup nakorsaa pasitsaassaaqqarpat, uumasuutigisaaq ajortumik pissusissamisuumngitsumillu pineqqartoq, erngerluni politiinut kommuneffoged-imulluunniit unnerluutiginnissaaq. Tamanna atuutissanngilaq illersorneqqarsinnaanngitsumik peqqarniitsuliortoqqarsimannngippat, aammalu kukkuneq erngiinnaq aaqqiiffigineqqarpat.

Uumasuutit illersorneqqarsinnaanngitsumik pineqqarpata, politiit piumasaaqqarsinnaapput akisus-saasumut (piginnittumut) uumasuutip ajunngitsumik pineqqarnissaanik, soorlu uumasuutip iluamik nerisaqqartinnissaa imermilluunniit pissaaqqartuarnissaa.

Uumasuutip napparsimalersimappat ikiorserneqqarsinnaanngitsumilluunniit ajoqusersimappat, politiit peqqussuteqqarsinnaapput uumasup toqutsinnissaanik, uumasuutip naalliinnalersimappat, annaanneqqarsinnaanngitsutullu isikkoqalersimappat. Taamak pisoqqassappat politiit inatsimmi male-ruagassat naapertorlugit nalunaarutigisinnavaat uumasooq toqutsinneqqarnissaa piumasarisinnavaat, tamannalu pissaaq piginnittumut taarsiissuteqqarfiunngitsumik.

Peqqussut allaganngorlugu isumagineqqassaaq, aammalu uumasup inuttaa periarfisinneqqassaaq piumasaaqqunini oqaaseqqarsinnaatitaaffigalugit nassuiaateqqarsinnaatitaaffigalugillu. Tamannali atuutissanngilaq uumasooq naalliuteqqarpallaanaveersartillugu toqutsinneqqartariaqqarpat, imaluunniit uumasup inuttaa attavigineqqarsinnaasimannngippat.

Uumasup nakorsaa politiiluunniit piaartumik uumasumik toqutsisinnatitaapput, nalilersin-naagunikkut uumasooq annaanneqqarsinnaanngitsoq pisariaqanngitsumilluunniit anniarluni pinna-

lissappat qulaani maleruagassat allaaserineqartoq malillugu. Tamanna uumasup piginnittuanut taarsiissutitaqanngitsumik pissaaq.

Uumasumik piginnittup peqqussut naammassinngippagu politiit aalajangiussinnaavaat uumasuutip toqutsinneqarnissaa, inuttaa taarsiiffiginngikkaluarlugu.

Peqqussummik pisimagaanni imaluunniit uumasuutip toqutittariaqarsimagaanni, siusinnerusukkut puqqussummik malitsittisimannginneq pissutigalugu, periarfissaqqarpoq suliap eqqartuussivimmuut saqqummiunnissaanut. Eqqartuussivimmulli tunniussinissaq peqqussummik aalajangiinerup kingorna politiinut saqqummiunneqassaaq ullut 14-it qaangiutsinnagit.

Eqqartuussivimmuut tunniussineq kinguartitsiffiussanngilaq. Tamanna isumaqqarpoq peqqussummik aalajangiineq eqqartuussiviup suliap naammassinissaata tungaanut uninngatinneqassanngitsaq.

Pisariaqqartutut nalilerneqqarpat politiit kinaassutsimut uppernarsaaserlutik uumasuutitut isernisamat qaqugukkulluunniit piumasaaqarsinnaatitaapput, eqqartuussivik aalajangiisinnikkaluarlu. Politiit ilisimasalimmik soorlu uumasup nakorsaaniq ilaqarsinnaapput. Politiit kisimik taama iliornissamat pisinnaatitaaffeqarput.

Qimminut qimuttunut aammalu qimmiiteqqarnermut qitsuuteqqarnermullu tunngasunut immikkut malittarisassat.

Uumasunik illersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 25, 18. december 2003-meersup saniatigut qimmeqqarnermut qitsuuteqqarnermullu tunngatillugu immikkut ittunik malittarisassaaqqarpoq. Malittarisassat taakku takuneqarsinnaapput Qimminik qimuttutuuteqqarneq aammalu qimminik qitsuuteqqarnerlu pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 23, 22. november 2011-meersumi, inatsit taanna Inatsisartut inatsisaat nr. 28, 18. november 2010-meersukku kiisalu Inatsisartut inatsisaat nr. 23, 22. november 2011-meersukku allanngortinneqartoq.

Taakku saniatigut aamma kommunit qimmeqqarneq qitsuuteqqarnerlu pillugit maleruagassaaqqarput uumasuutilinnut malinneqqartussanik.